

Modernitás és mítoszok. Előljáróban

„A mitológia megmagyarázza önmagát és mindent a világon” – írta Kerényi Károly (1971). A mítoszokból feltáruló valóságból szövődnek a kultúrák világmagyarázatai: milyen és miért olyan a világ, az élet és mi magunk? Milyen térben és időben jelennek meg a mítoszok? A látható szimbólumokon keresztül hogyan és mit üzennek a mitikus minták? Hogyan kommunikál ezekkel az ember, hogyan hat egymásra kultúra, mítosz és személyiség? A mítoszok azt a közös tudást és jelentéshalmazt tartalmazzák, amelyek egy közösség számára megérthetővé/elfogadhatóvá teszik az őket körülvevő komplex világot. Mivel a mítoszok keletkezésekor a racionális gondolkodásmód még nem kapott jelentőséget, a mítoszok a transzcendens jelenlétével vannak átítatva, elsősorban a transzcendenssel magyarázzák a világ ésszel fel nem fogható jelenségeit. Azonban felmerül a kérdés: ha mindez így van, hogyan beszélhetünk „mítoszokról” abban a modern világban, amelyben a nem racionális magyarázatok háttérbe szorulnak a tudomány mindenhatósága mellett? A válasz viszonylag egyszerű: úgy tűnik a világ „varázstalanítása” mégsem zajlott le teljesen, a létezés értelmét továbbra sem lehet csupán racionális logikával magyarázni. Korunkban éppen a racionalitás feljebbvalóságába vetett hit kezd megkérdőjeleződni, így – az élet egyre több területén – nyerhetnek teret a nem racionális válaszok.

„A mitológikus gondolkodás nagy arányban éppen *abból a feszültségből táplálkozik, ami a teljes bonyolultságában érzékelt világ és az összefüggéseire vonatkozó ismeretek hiánya között keletkezik*” – írja Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor a kötetben megjelentetett tanulmányában (2012: 11). A mai világban ez a feszültség ismét erősödni látszik, aminek segítségével – ha tudatosan nem is – de újraélednek a mítoszok. De mégis milyenek ezek a mítoszok? Milyen jelentéssel bírnak? Hogyan alkalmazkodnak a világunkhoz?

A 2012. november 16–17-én a budapesti Kino moziban megrendezésre került *Modern mítoszok – Mítoszok a modernitásban* konferencia előadásai e kérdésekre reflektáltak. Különböző szemszögekből próbáltuk megvitatni a modern mítoszok jelentéseit, az élet nagy kérdéseire adott válaszaikat és azokat a szimbólumokat, amelyekkel kommunikálni próbálnak a ma emberével. A mítoszok által érintett témák sokszínűségének következtében nagyobb témacsokrokat határoztunk meg, amelyeken belül az előadók elhelyezhették az általuk vizsgált mítoszokat, és amelyek további kutatások kiindulási pontjául szolgálhatnak. Az alábbiakban néhány ilyen villantanék fel.

A *mítosz és valóság* témakörét egyfajta bevezetőnek szántuk, amelynek keretei között a modernitásban továbbélő tradicionális mítoszok adaptációit és/vagy változásait elemzik a szerzők.

Az „igazi élet” és a „boldogság” mítoszai a korunkban oly gyakran feltett kérdésekre keresik a választ. Mit jelent napjainkban az „igazi élet”? Hogyan élhető meg a „boldogság” és hogyan törekedünk ennek elérésére? Elérhető-e, megtapasztalható-e a modernitásban az „Édenkert” állapota, és ha igen, hogyan?

A „hős” mítoszának témaköre kapcsán megvitathatóvá váltak a modernitás követendő személyiségmintái. Milyen személyiségjegyek, döntések tesznek valakit hőssé? Hogyan értelmezhető a társadalmi ethosz a „hősök” mítoszainak tükrében? A tanulmányok elemzéseivel segítségével bepillantást nyerhetünk különböző kultúrák és szubkultúrák érték- és norma-rendszerének működésébe.

A „szépséggel” kapcsolatos mítoszok és rituális gyakorlatok meghatározó összetevői a modernitás kultúrájának. Mi, illetve ki számít „szépnek” a modernitásban? Hogyan lehet elérni a „szépség ideálját” napjainkban? A téma lehetővé teszi a magazinok, filmek, valamint a szépségipar mitikus mintáinak és rituális helyzeteinek (szépségszalonok, szépségversenyek) elemzését is. Ehhez kapcsolódik az „örök ifjúság” megőrzésének mítosza, valamint a testhez, illetve az egészség és betegség képzeteihez kötődő mítoszok megértése is.

A *művészet és a design* mítoszai témakörben azokra a kérdésekre kerestük és keressük a választ, hogy milyen művészeti formákon keresztül kommunikálják a mítoszokat? Hogyan mesélik el, adják tovább a mítoszok üzeneteit a művészeti alkotások, vagy éppen hogyan fogalmazzák át, értelmezik újra, illetve kritizálják a művészek a mítoszokban megnyilvánuló ethoszt? A témakör tárgyalása során értelmezhetővé válhatnak a mitikussá váló dizájntárgyak, illetve a mitologizálódás-mítoszképzés folyamatai is.

A *kommunikáció mítoszához* kapcsolódó előadások az internethez, az általa egyszerre kitágult és összszűkült világhoz és egyéb digitális eszközökhöz, technológiákhoz kapcsolódó mítoszokat tartalmazták, de magukba foglalták a televízióban született mítoszok értelmezéseit is.

A konferencia utolsó témaköréhez tartozó előadások a *mítosz és mese* kapcsolatát boncolgatták. A felmerülő kérdések mások mellett a következőket érintik: milyen hasonlóságok és különbségek vannak a mítoszok és mesék világa, kulturális szerepe, megnyilvánulása és hatása között a modernitásban? Felértékelődött-e a mesék fontossága napjainkban? Milyen változásokon mennek keresztül a tradicionális mesék a mai gyermekcsatornákon, mesefilmeken átdolgozott történetekhez hasonlítva, milyen új mesék születtek, születnek a modernitásban és milyen értékrendszer és világnézetet kommunikálnak a gyermekek és a felnőttek felé?

A tanulmányokat a konferencián elhangzott előadásokból válogattuk össze, a kötet célja, hogy általánosabb kérdésfeltevések és önálló kutatások eredményeinek segítségével járuljon hozzá a modernitás, napjaink kultúrájának mélyebb megértéséhez.

Hivatkozott irodalom

- Kerényi Károly (1971): *Mi a mitológia? Tanulmányok a Homérosi himnuszokhoz*. Budapest: Szépirodalmi Könyvkiadó, 5–27. Interneten: <http://www.tankonyvtar.hu/en/tartalom/tkt/irodalom/ch02s11.html>.
Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor (2012): A modern mitológiák elemzésének kérdései. *Replika* (81): 9–27.